

Mâtürîdî Araştırmaları -Sorunlar ve Öneriler-

Editörler

Doç. Dr. Recep TUZCU
Dr. Öğr. Üyesi M. Raşıt AKPINAR
Dr. Öğr. Üyesi Mustafa ÖZGEN

MÂTÜRÎDÎ ARAŞTIRMALARI -SORUN VE ÖNERİLER-

Editörler:

Doç. Dr. Recep TUZCU
Dr. Öğr. Üyesi M. Raşit AKPINAR
Dr. Öğr. Üyesi Mustafa ÖZGEN

SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
İMAM MÂTÜRİDİ UYGULAMA
VE ARAŞTIRMA MERKEZİ

Kitap Adı:	MÂTÜRÎDÎ ARAŞTIRMALARI -SORUN VE ÖNERİLER-
Editörler:	Doç. Dr. Recep TUZCU Dr. Öğr. Üyesi M. Raşit AKPINAR Dr. Öğr. Üyesi Mustafa ÖZGEN
Dizgi & Mizanpaaj:	Endülüs Yayınları
Kapak:	Endülüs Yayınları
ISBN:	978-605-64761-2-9
Baskı & Cilt:	Step Ajans Matbaa Ltd. Şti. Göztepe Mah. Bosna Cad. No: 11 Bağcılar / İstanbul Tel: 0212 446 88 46 Sertifika No:12266

ENDÜLÜS YAYINLARI

Adres: İstoç 17. yol Sokak 16. Ada No: 97/99
Bağcılar/İstanbul
İletişim: +90 212 659 30 03
+90 533 427 94 98
+90 506 101 88 34
E-Posta: endulusyayinlari@gmail.com
savastali.st@gmail.com

İSTANBUL 2018

Bu eserin tüm yayın hakları Endülüs Yayınları'na aittir. Eleştirel makale ve dergilerde yapılacak kısa alıntılar dışında , bu kitabın bir kısmı veya tamamı, yayıncının izni olmadan yayınlanamaz.

— İÇİNDEKİLER —

TAKDİM.....	05
ÖNSÖZ	08

GİRİŞ

İMAM MÂTÜRİDÎ VE MÂTÜRİDÎ DÜŞÜNCE

Türkiye’de Yapılan Mâtürîdî ve Mâtürîdîlik Araştırmaları Sorunları.....	12
Büyük Müctehid Ebû Mansûr el-Mâtürîdî	27
Mâtürîdî Düşüncenin Gelişimive Evrenselliği	38
Mezhep Kurucusu Olarak İmâm Mâtürîdî.....	52
Literatürde Hak Ettiği İlgili Görmeyen Bir Âlim: İmâm Mâtürîdî.....	58

BİRİNCİ BÖLÜM

MÂTÜRİDÎ ARAŞTIRMALARININ SEYRİ VE SORUNLARI

Mâtürîdî Araştırmalarına Genel Bir Bakış.....	62
Arap Dünyasında Mâtürîdî Düşünce Üzerine Yapılan Çalışmalar	68
Mâtürîdî Araştırmalarında Ana Kaynak Problemi.....	72
Mâtürîdî ve İslami İlimler Araştırmalarında Bazı Yöntem Sorunları	74
Mâtürîdî Hadislere Yaklaşımı Üzerine Bir Değerlendirme	80
Mâtürîdî ve Hadis Alanı Hakkında Değerlendirmeler	85
Mâtürîdî Araştırmaları Üzerine Bir Değerlendirme.....	89

İKİNCİ BÖLÜM

MÂTÜRİDÎ UYGULAMA VE ARAŞTIRMA MERKEZİNİN FAALİYETLERİNE İLİŞKİN ÖNERİLER

İlyas ÇELEBİ	96
Yusuf Şevki YAVUZ.....	100
Ramazan ALTINTAŞ.....	102
Siddik KORKMAZ.....	106
Doğan KAPLAN.....	110
Süleyman TOPRAK.....	113
Seyit BAHCIVAN.....	115
Hüseyin AYDIN.....	116
Ashirbek MUMİNOV	116
Musa KOÇAR	117
Ali AKPINAR.....	119
Nuri TUĞLU	120
Mehmet ERDEM.....	122
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	126
KURULLAR.....	134
SEMPOZYUM GÖRSELLERİ.....	136
DİZİN	141

TAKDİM

Prof. Dr. Mustafa ŞAHİN

Selçuk Üniversitesi Rektörü

Çok kıymetli hocalarımız, misafirler; öncelikle hepiniz hoş geldiniz, hepinize çok teşekkür ediyorum. Hafta sonu istirahatle geçirmeniz gereken bir günü, belki de İslam dünyasının en önemli sorunlarından birisini, birkaçını tartışmaya ayırdınız. Allah ecirini, karşılığını fazlasıyla verir inşallah. Ben tabii konunun içeriğine girmekten ziyade, biraz yönünü tayin edip sınırlarını çizebilecek birkaç kelam etmeyi arzuluyorum. Kısaca da kendimden bahsetmeme müsaade edin belki birçoğunuz tanıyor. Ben Seydişehir’de bir dağ köyünde doğmuş bir Yörük çocuğuyum. Mahmut Esat’ta ortaokulu bitirdim, İstanbul Fatih İmam Hatip’te liseyi okuma imkânımız oldu. Bana göre üniversite orasıydı, ben üniversiteyi orada okudum diyorum. İstanbul’un mümbit ortamından 80 öncesi istifade etme şansımız oldu. Ankara’ya döndüğümde hep İlahiyatçı çevrelerle birlikte olduk. Türkiye Klinikleri Yayınevi var ve o yayınevi çerçevesinde genel yayın yönetmeniydim. İslamî Araştırmalar Dergisi’ni çıkardık. Bu vesile ile Ankara İlahiyattaki hocalarla, hemen hemen hepsiyle çok yakın çalışma imkânımız oldu. Üç İlahiyatçı arkadaşla da aynı evi paylaştım. Çünkü kendi okuduğum okullar, ihtisasımı yaptığım çevreler dinî yapıdan uzak olunca Müslümanlara, dindar insanlara karşı içimizde hep bir özlemimiz oldu. Tâbir-i caizse kutsadık, bulduğumuz her Müslümana sarıldık, çok şükür ki öyle olmuş. Bu tespitten sonra, Konya’ya gelişim, 95’in son ayıdır; 96, 2 Ocak itibarıyla ben mesaiye başladım. Belki de

toplumun üstünden bir silindir gibi geçen bir 28 Şubat sürecinin arifesiydi o günler, 28 Şubat sürecini de burada yaşadık. Şurada Kur'an-ı Kerim okunarak açılış yapılırken onu düşündüm, tam bundan 20 yıl önce bu ülkedeki üniversitelerin içinde başörtüsünden dolayı en çok öğrencinin atıldığı okul burasıydı. 350'nin üzerinde kız öğrenci, onlara tepki gösteren diğer erkek öğrenciler ve hocalar atıldı. Çok şükür gelinen noktada Kur'an-ı Kerim tilavetiyle başlanıyor. Yani bunun kadrini ve kıymetini bilmemiz gerekiyor.

Diğer bir nokta ise, günümüzde, özellikle Mâtürîdilikle ilgili gelinen bu noktada tespit edilmesi gereken hususlar var. Niçin biz buna ihtiyaç duyuyoruz? Hocam (Prof. Dr. Sönmez KUTLU) konuşmanın başında net bir ifade kullandı ve dedi ki “Mâtürîdiliği bugün için bile bu kadar anlamlı kılan husus, Mâtürîdiliğin ya da Mâtürîdî düşüncesinin Kur'an temelli oluşmuş olmasıdır.” Son bağlamını da bu noktada yaptı. Asıl olan ne Mâtürîdî ne Eş'arî ne şu ne bu; asıl olan Kur'an'ın doğru anlaşılmasıdır. Buna neden ihtiyaç var? Çünkü günümüzde ciddi sorunlar var. Bunlar İslam dünyasının sorunları, insanlığın sorunları... Biz Müslümanlar olarak inanç sorunları yaşıyoruz. İnsanların önemli bir kısmı artık Allah inancından, din inancından, din kavramından kopmuş. Hatta bilim camiası şöyle düşünüyor; önce bir yaratıcı kavramını reddediyorlardı sonra olan biteni anladıkça “yok.” dediler. Bu kendi kendine olabilecek bir süreç değil, bu işin arkasında çok büyük bir irade var. Sonra “evet Tanrı var.” demeye başladılar. Sonra hepsi kabul ediyor. Artık buna hayır demiyorlar. Peygamberler için de diyorlar ki, “Tanrı peygamber göndermedi. Bunlar uyanık insanlardı; insanları dolandırmak için sahtekârlık yaptılar.” Hâl-buki bilmiyorlar ki peygamberler ne kadar çile çekmişler, ne kadar sıkıntı çekmişler. İşte böyle düşünceler var.

Müslümanlar inancı kirletilmiş bir inançla sürdürüyorlar. Özellikle Bâtınlık çok büyük bir tehlike. İnanmada çok büyük bir kolaycılık yaşıyor insanlar. Bir gizem insanın önüne konulduğu zaman bir ürperiyor önce. Kökünde var tabi. Bir inanç ihtiyacı

var ama önüne tasavvufun da etkisiyle bir gizem konulduğu zaman insanın yönü kayabiliyor. Bunların aşılması gerekiyor tabii.

Düşünce olarak daha net ana omurgalar çizmek lazım. Yani bütün insanları aynı kategoride, aynı düşünce yapısında sevk ve idare etmek ya da yönlendirmek mümkün değil; çeşitlilik çok fazla. Ama ana akımı, ana yönü iyi tayin etmek lazım. Bu önemli.

Ve en önemli sıkıntılardan birisi de, inanılmaz bir bilgi kirliliği yaşıyoruz. Bunu iki şekilde açıklamak lazım. Birincisi, dini ve İslami bilgiler ve görüşlerde ciddi bir bilgi kirliliği yaşıyoruz. İkincisi, birçok alanda çok farklı bilgiler var. Özellikle şu internet ortamında insanlar hemen ellerindeki akıllı telefonlarla doğruluğu bile teyit edilmemiş bilgilere ulaşabiliyorlar ve onunla amel edebiliyorlar. Bunları çözmeye yönelik çalışmalar yapmak gerekiyor.

Diğer bir sorun da yöntem sorunudur. İnşallah onu da bu toplantılarla açacağız. Bende ilahiyatçı hocalarımızın ve arkadaşlarımızın saygınlıkları hep bir nokta üsttedir. Şöyle örnek vereyim, Meram Tıp'ta çalıştığım dönemde, 97'ler, 98'ler, 28 Şubat'ın ağır yürüdüğü bir süreçte rütbeli bir subay geliyor; dekanı rektörü eşlik ediyor; işte valisi kaymakamı geliyor; başhekimi dekanı eşlik ediyor. Bir gün klinikte baktım Mehmet Yavuz hoca, Konya il müftüsü, orada hemşireye bir şey anlatmaya çalışıyor. Eşi ameliyat olmuş kendini tanıtmaya çalışıyor. İşte kızım ben il müftüsü falanca diyor; dönüp bakan yok. Hemen gittim yanına. "Hocam buyurun." dedim. "Bundan sonra sizin mihmandarınız benim." dedim. "Bu hastaneye gelip gittiğiniz sürece biz size eşlik edeceğiz, yanınızda olacağız." dedik ki, bu bir hayat felsefesiydi. Bu anlattığım olay aslında genel düşüncemizi yansıtmaktadır. Yeriniz ve itibarınız her zaman bizim yanımızda, gönlümüzde çok yüksek. Bunu baştan ifade edeyim. Ama bana kızmayın, darılmayın. Birbirinizle olan ilişkileriniz çok ürkütücü ve korkutucu. Yani o kadar çok düşmanca tavırlar seziyorum, şahit oluyorum ki, bir arkadaşımızla yalnız kaldığım zaman bana şunu söyleyebiliyor, falancayla görüşüyorsun ama o sakat birisi, ondan uzak dur diyor.

Bir başkasının yanına gidiyorum o da öbürü için aynı şeyi söylüyor. Bunları aşmamız lazım arkadaşlar. Temel bir ölçü koyalım. O ölçünün etrafında birleşelim. Dayatmacı yaklaşımlardan uzak durmamız gerekiyor. Allah'a hamd olsun devlet bu üniversiteyi emanet etti. Bu emanetin sahip olduğu gücü şu çalışmaların tamamına hizmet etmek üzere önünüze seriyoruz.

Hemen bir iki nokta daha ifade edeyim. Merkezin kuruluşuyla ilgili YÖK başkanımızla istişare ettik. Perşembe günü kendileri de buradaydı. Bu çalıştaydan haberleri var; size de selamları var; sevgi ve muhabbetlerini iletmemi istedi. Çok mutlu oldu. Bunu baştan ifade edeyim. Özellikle Özbekistan'la birlikte çalışmalar yürütülmesini tavsiye etti. Zaten nisan ayının sonu itibarıyla de biz orada bir sempozyum, bir kongre düzenleyeceğiz Selçuk Üniversitesi olarak, böyle bir çalışmamız var. Tabi yapacak çok iş var. Bunu birleştirici, akl-ı selim çerçevesinde halletmemiz gerekiyor. Burada iki başlık atılmış, birinci aşamada sorunların tespiti. Tabi Mâtürîdî eksenli bir sempozyum olduğu için ikinci aşamada da sorunların çözümü için ne yapmalı, nasıl yapmalı sorusu sorulmuş. Çok önemli bir çalışma sonucunun ortaya çıkacağını umuyorum, arzu ediyorum. Çıkacak bildiride de en azından bundan sonra ne yapacağımızı birlikte tespit edip yürüyeceğiz. Öncelikle bir dergi çıkarmayı planladık inşallah. Bu dergi önemli olacak ama ben Sönmez KUTLU hocamın şu tespitine yürekten katılıyorum; “Amaç ne Mâtürîdî ne Eş'arî; amaç İslam'ın ve Kuran'ın doğru anlaşılmasıdır.” Bu noktada da bizler, Selçuk Üniversitesi olarak sonuna kadar yanınızdayız. Hatta bir adım daha ileriye gidelim; bir din çalışmasının emrindeyiz. Bunu ifade etmek istiyorum. Hepinize teşekkür ediyorum, Allah razı olsun.

ÖNSÖZ

Doç. Dr. Recep TUZCU

**İmâm Mâtürîdî Uygulama ve Araştırma
Merkezi Müdürü**

Allah'a hamd ve Rasûlüne ve ona ittiba edenlere selam olsun. Öncelikle İmâm Mâtürîdî Uygulama Merkezi'nin davetine icabet eden, dışarıdan ve içeriden katılan hocalarıma "Hoş geldiniz." der teşekkür ederim. Kıymetli hocalarım, konuyla ilgili birikiminizi Selçuk Üniversitesi'nin imkanları ile birleştirerek bir sinerji oluşturup merkezimizde yol haritası belirlemek üzere İmâm Mâtürîdî ve Araştırma Merkezi ilk çalıştayı gerçekleştirdik. Sayın rektörüm Prof Dr. Mustafa Şahin'in teşekkür konuşması ve Prof Dr. Sönmez Kutlu hocamın açılış konuşmasından sonra iki oturumda gerçekleşti. Birinci oturumda Prof Dr. Yûsuf Şevki Yavuz başkanlığında İmâm Mâtürîdî üzerine yapılan akademik çalışmaların sorunları ve çözümleri masaya yatırıldı.

Burada şu konular dile getirildi: Ebû Mansûr Muhammed b. Muhammed b. Mahmûd el-Mâtürîdî es-Semerkindî (v: 333/944), hicrî III. asırda bugünkü Özbekistan Cumhuriyeti sınırları içerisinde kalan Semerkand'ın dış mahallesi Maturid'de yaşamış bir İslam âlimidir. Kendisi müfessir, fakih ve mütekellim kimliği ile öne çıkan çok yönlü entelektüel bir şahsiyettir. İmâm Mâtürîdî, nakil ile aklı dengeli bir şekilde uzlaştırmasını bilen bir ilim adamıdır. İmâm Mâtürîdî

Uygulama ve Araştırma Merkezi'nin amacı Matürîdizm değil; akıl ve vahiy arasında denge kuran, İslâm'ı insanın doğasına uygun olarak yorumlayan, uzlaşî kültürünü geliştiren, her türlü aşırılık ve ihmalkârlıktan uzak bir dindarlık anlayışını ortaya koymaktadır.

İmam Mâtürîdî üzerinde yapılan çalışmaların son yıllarda arttığı ancak bazı çalışmaların ana kaynağa dayanmadığı ve kaynakları anlamada sıkıntılı olduğu, bu gün elimizde olan *Kitabut-tevhid* ve *Tevilâtü'l-Ku'an*'ın tercüme edildiği ve ilk yapılan çalışmalardaki hataların tashih edilmesi gerektiği dile getirildi. İmam Matürîdî üzerinde yoğunlaşan bu ilgiden dolayı her kesimde kendine uygun bir Mâtürîdî anlayışı oluşturma çabasına gidenlerin varlığı da dile getirildi.

Bu açıdan hedefimiz ister Mâtürîdî ister Eş'arî düşüncede olsun, geçmişte doğru olarak bilinen fakat bu gün eksikliği veya yetersizliği belli olan dini yorumları gözden geçirmek, Kur'an ve sahih sünnet çizgisinde yeniden yorumlamak olacaktır. Bunu yapabilmek için de Türk-İslam Dünyasının özüne uygun eğitim sistemleri oluşturmak, bu konuda Ebû Hanife ve İmam Mâtürîdî gibi âlimleri yetiştirecek eğitim sistemini temellendirmede akli ve vahyi bir düzlemde ele alan zihniyetin toplumda makes bulması hedeflenmektedir. Mâtürîdîlik üzerine yapılan çalışmaların öncelikli muhatabı, akademik ve ilim ile uğraşan çevreler olacaktır. Doğal olarak bu çevrelerde üretilen bilgi de önce İlahiyat ve İslami İlimler Fakültelerindeki öğrenciler olmak üzere, topluma yapacağı sempozyum ve yayınları ile yansyacaktır. Merkezin temel odağı Matürîdîlik olmakla birlikte diğer İslam ekolleriyle ilgili de mukayeseli veya müstakil çalışmalar yapılarak İslam âleminde ayrıştırmıy değil, ilmi mukayese ile doğruyu tespit ve birleştirmeyi amaçlanmaktadır.

Prof Dr. Sönmez Kutlu hocanın başkanlığında gerçekleşen ikinci oturumda “İmam Mâtürîdî Uygulama ve Araştırma Merkezi neler yapmalı?” sorusuna cevap arandı.

Merkezde yapılacakların başında literatür tespiti ve Hanefilik ve Mâtürîdîlik alanında yazılan kitap ve yazmaların merkeze temin edilmesi ve kaynak tespiti için yapılacak ikinci çalıştayın Beyşehir'de gerçekleştirilmesi kararlaştırıldı. İmam Maturidî'nin

kullandığı ıstılahlar sözlüğü ve esas aldığı küllî kaideleri tespit çalışmasının bir proje kapsamına getirilmesi önerildi. Matürîdîlik biyografisi Ansiklopedisi ve sonuç bölümünde azedeceğimiz diğer öneriler gündeme getirildi.

Selçuk Üniversitesi İmam Mâtürîdî Uygulama ve Araştırma Merkezinin bu tür çalışmalara vesile olacak önemli kurumlardan biri olmasını arzu ve ümit etmekteyiz. Çalıştayda fikirleri ile yol gösteren Sayın Rektörüm Prof. Dr. Mustafa Şahin ve çalışmaya katkı sunan hocalarımıza ve hazırlık safhaından kitabın edit edilmesine kadar katkı veren Dr. Öğretim Üyesi Mustafa Özgen, Dr. Öğretim Üyesi M. Raşit Akpınar, başta Aslı Menekşe ile Abdullah Yıldız olmak üzere tüm araştırma görevlilerimize ve mesai arkadaşlarıma çok teşekkür ederim.

